

De tenen van Freddy

Volgens kenners is het de beste Nederlandse speelfilm van de twintigste eeuw, *Als twee druppels water* van Fons Rademakers. Toch is de film, gebaseerd op Hermans' *De donkere kamer van Damocles*, na zijn release in 1963 veertig jaar lang niet meer vertoond in de Nederlandse bioscopen. Freddy Heineken, die als producent de auteursrechten bezat, weigerde al die jaren toestemming voor de vertoning. Met de dood van Heineken en de overdracht van de rechten van de erven naar A-Film is de weg weer vrij gemaakt voor vertoning.

Waarom weigerde Heineken toestemming? Niet omdat hij ontevreden was over het resultaat, maar omdat hij één van de hoofdrolspelers niet langer kon verdragen. De vrouwelijke hoofdrol werd vervuld door Nan Los, die jarenlang de minnares was van de getrouwde biermagnaat. Fotomodel Nan Los verbrak de relatie toen zij midden jaren zestig zelf in het huwelijk trad. Heineken was zo boos dat hij de film in de ban deed.

In 1983 had Rademakers buiten medeweten van Heineken de Tros toestemming gegeven de film op televisie uit te zenden. Toen Heineken daar lucht van kreeg, heeft hij op de dag van de uitzending alsnog de vertoning geblokkeerd. Rademakers heeft het verhaal onlangs voor het eerst tegenover *Vrij Nederland* bevestigd: "Hij belde naar de Tros en naar mij. Ik was niet thuis. Tegen mijn zoon heeft hij gezegd: 'als dit doorgaat zal ik er persoonlijk voor zorgen dat je vader voorgoed op straat komt te staan.'"

Het auteursrecht is een verbodsrecht. De rechthebbende kan toestemming voor het gebruik van zijn werk verbieden om wat voor reden dan ook. Ongeacht of men de rechthebbende vorsteljik wil belonen voor het gebruik van zijn werk, kunnen een slecht humeur of – in het geval van Heineken – een verbroken relatie er de oorzaak van zijn dat sommige culturele erfgoederen tot 70 jaar na de dood van de auteur voor het publiek verborgen blijven.

Om tegemoet te komen aan de belangen van het publiek kent het auteursrecht specifieke wettelijke beperkingen op het verbodsrecht, waar onder bepaalde voorwaarden een beroep op kan worden gedaan. Het citaatrecht is zo'n beperking. Probleem is dat de beperkingen of uitzonderingen vaak niet toegepast kunnen worden, omdat niet aan alle voorwaarden is voldaan. Het citaatrecht stelt bijvoorbeeld als eis dat het werk rechtmatig openbaar gemaakt moet zijn. Begin september oordeelde het Hof Den Haag dat die voorwaarde eraan in de weg stond dat journaliste Karin Spink mocht citeren uit geheime werken van de Scientology Kerk.

Tegelijkertijd gaf het Hof aan dat het belang van het publiek om te worden geïnformeerd over de Amerikaanse sekte, die de "verwerping van democratische waarden" niet schuwt, zwaarder moet wegen dan het auteursrecht. De vrijheid van meningsuiting prevaleert in deze zaak voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis boven het auteursrecht. Toen *Het Parool* een beroep deed op de vrijheid van meningsuiting om uit een niet eerder gepubliceerd dagboekvelletje van Anne Frank te citeren, tilde de rechter zwaarder aan het auteursrecht van het Anne Frank Fonds.

Het belang van het publiek om geïnformeerd te worden over de Scientology Kerk is groter dan het belang om over Anne Frank geïnformeerd te worden. Dat is een wrange conclusie. Slechts als onze democratische waarden in het geding zijn, lijkt de vrijheid van meningsuiting gewicht toe te komen. Ruimte om het publiek te informeren over een mooie speelfilm zal er dus niet zijn. De lange tenen van Freddy zullen in dat geval zwaarder wegen. Wordt het niet tijd voor een uitzondering op het auteursrecht die in zulke gevallen het verbodsrecht beperkt?